

ANTOANETA OLTEANU¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: biserici de făgăduință, cruci de jurământ, biserică ridicată într-o singură zi, *obydennye khramy*, pelerinaj, Ortodoxie răsăriteană, România, Rusia, Lituania.

Forme uitate de religiozitatea creștină.

1. Biserici și cruci de jurământ

Rezumat

La începuturile creștinismului, relația dintre credincioși și divinitate era percepută ca fiind deosebit de apropiată și profundă. Rugăciunile înălțate în momente de mare cumpănă erau adesea însoțite de o făgăduință solemnă. În cazul unui deznodământ nefavorabil al unei bătălii sau al izbucnirii unei epidemii, un boier ori un voievod putea făgădui ridicarea unei biserici ca act de mulțumire sau de implorare a ajutorului divin, pecetluind astfel un legământ cu Dumnezeu. În cazuri excepționale, se credea că asemenea biserici erau ridicate într-o singură zi. Deși această tradiție era mai răspândită în spațiul creștin răsăritean, ecouri ale ei pot fi identificate și în România.

În întreaga lume creștină, crucile de jurământ sau de făgăduință erau ridicate pentru a consfinți o promisiune solemnă ori pentru a dobândi iertarea păcatelor. Articolul analizează, de asemenea, alte categorii de cruci care au devenit importante locuri de pelerinaj.

¹ Prof. Univ. Dr., Universitatea din București.

Keywords: votive churches, vow crosses, church built in a single day, *obydennye khramy*, pilgrimage, Eastern Orthodoxy, Romania, Russia, Lithuania.

Forgotten Forms of Christian Religiosity. Votive Churches and Vow Crosses

Summary

At the dawn of Christianity, the relationship between believers and the divine was seen as especially close and profound. Prayers offered in times of great hardship were often accompanied by a solemn vow. In the event of an unfavorable outcome in battle or the outbreak of an epidemic, a boyar or a voivode might vow to build a church as an act of thanksgiving or of imploring divine assistance, thereby sealing a covenant with God. In exceptional cases, such churches were believed to have been erected within a single day. Although this tradition was more widespread in the Eastern Christian world, its echoes can also be found in Romania.

Throughout the Christian world, vow crosses were erected to solemnize a sacred promise or to seek forgiveness for sins. The article also examines other types of crosses that became important places of pilgrimage.

Forme uitate de religiozitate creștină.

1. Biserici și cruci de jurământ

Bisericile votive dintr-o zi

Biserica Sf. Nicolae, de pe strada Academiei nr. 22, din București, poartă supranumele „Dintr-o zi”. Conform tradiției, înainte de biserica de piatră pe care o putem vedea azi, în prima jumătate de secol al XVII-lea, Neagul Postelnicul, un strămoș al doamnei Maria Brâncoveanu, ar fi înălțat într-o singură zi o bisericuță din lemn. În forma finală a bisericii, ce datează din anul 1825, restaurată și repictată în timpul domniei lui Grigorie Ghica al IV-lea, pisania vorbește clar despre biserica inițială:

Această sf[ânt]ă biserică, ce să numește Dintr-o zi, [cu] hramul sfântului ierarh Nicolae, au fost mai'nainte făcută de lemn; și, învechindu-să, luminata doamnă Mmaria a mări[e]i sale Co[n]stantin Basarab Brâncoveanu v[oie]v[o]d, la leat 1702 de la nașterea domnului nostru Iisus Hristos, îndemnându-să, au făcut-o de zid și au înfrumusețat-o cu toate [cele de trebuință], spre pomenirea mări[e]i sale, ispravnic fiind dumnealui Ianache Văcărescu, vel agă. În urmă, la leat[ul] 1825, în zilele mări[e]i sale Grigorie Ghica v[oie]v[o]d al patrulea, întâmplându-se de s-au arsu cu totul, s-au pre[în]noit și s-au înfrumusețat, precum să vede, cu ajutorul mări[e]i sale [Grigorie Ghica] și [al] altor pravoslavnici, prin silința dumnealui biv vel stolnic Stanciu, epitropul aceștii sfinte biserici, isprăvindu-se de pre[în]noit la leat[ul] 1827 s[ep]t[embrie] 1.

Nu avem detalii cu privire la motivația construirii ei; mai mult, o altă tradiție receptează sintagma „dintr-o zi” ca extinzându-se asupra unui an întreg: în fapt, ea ar fi fost sfințită peste exact un an, în aceeași zi cu începerea construirii ei.

În afară de biserica românească din București, mai întâlnim lăcașuri asemănătoare la ruși – *obîdennîe hramî*, construite la fel, într-o singură zi, de la răsăritul soarelui la apusul lui. Valența magică o dă tocmai perioada de timp redusă la o zi și o noapte, un timp magic perfect care poate acorda obiectului muncii valențe magice. Tot așa se confecționau și cămășile ciumii sau ștergarele făcute pentru a i se aduce ofrandă duhului bolii (la ruși, dar și la slavii de răsărit sau de sud). Munca neîntreruptă prestată în acest interval de timp făcea astfel ca forțele necurate să nu poată să se amestece în activitatea oamenilor și să dea peste cap mersul lucrurilor (a se vedea, în acest sens, conjunctura ridicării mănăstirii Argeșului, ale cărei ziduri, conform legendei, noaptea se surpau din cauza intervenției forțelor malefice).

Ca și obiectele menționate mai sus, bisericile ce se ridicau în urma unui legământ făcut de cneaz sau boier pentru a scăpa de o mare nenorocire – o înfrângere în luptă, o epidemie ș.a., ca semn de recunoștință față de divinitate. Ca și în cazul cămășilor ciumei, la realizarea lor participa întreaga comunitate.

Din punct de vedere istoric, cronicile rusești atestă aceste construcții în secolele al

XIV-lea – al XVIII-lea, în țările Novgorodului, Pskovului, dar și în Moscovia. Datorită termenului scurt de realizare, bisericile ridicate erau din lemn, de dimensiuni reduse și deloc sofisticate. D.K. Zelenin descrie biserica Sf. Ecaterina din gubernia Viatka: „dimensiunea... de cca. un stângen pătrat și jumătate; pristolul ei este o simplă buturugă, iar porțile împărătești sunt două scânduri legate cu sfoară”². Nici durata lor de viață nu era mai mare de patruzeci sau cincizeci de ani, de aceea ele nu s-au păstrat decât în sursele scrise. O viață mai lungă a avut-o una dintre bisericile de acest fel din Novgorod, care, ridicată în 1425, a rezistat până în anul 1529³.

Prima dintre aceste biserici menționate în spațiul răsăritean este biserica Schimbării la față (Preobrajenia), din orașul Vasiliov, în apropiere de Kiev (996), când Marele cneaz Vladimir Sviatoslavici Creștinătorul a făgăduit că va ridica o biserică, pentru că i s-a salvat viața în timpul atacului pecenegilor⁴ (existența ei însă disputată). La 1390, în Novgorod a fost ridicată biserica Sf. Afanasie și Kirill din Alexandria, la porunca arhiepiscopului Novgorodului, Ioan, în timpul epidemiei de atunci. În Pskov, la scurt timp, în anul 1407, tot din cauza unei epidemii, la Pskov, cneazul local Konstantin Dmitrievici a poruncit ridicarea unei biserici închinată aceluiași sfinți. Puternica epidemie din anii 1416-1417 a lăsat și ea urme la Novgorod. Letopisețul local notează că orașenii au ridicat o biserică în cinstea muceniței Anastasia, pe care au sfințit-o în aceeași zi, și epidemia a încetat⁵. Între secolele al XIV-lea – al XVI-lea în Novgorod și Pskov au fost ridicate cel puțin nouă asemenea biserici⁶.

Una dintre cele mai cunoscute asemenea biserici în Rusia este catedrala Spaso-Vsegradski, din 1654. Ultima menționată este o biserică din Kostroma, tot în urma unei epidemii (1757).

Crucile de legământ

La ruși întâlnim, în cazul epidemiilor, nu numai realizarea într-o noapte a unui ștergar sau a unei cămăși pentru spiritul bolii. Se impunea și realizarea unei cruci speciale, în zece colțuri. Pânza obținută trebuia să înfășoare tot satul, pe linia de hotar, iar ce rămânea se punea pe cruce. Pânza era păstrată acolo până era distrusă de tot de intemperii⁷.

O variantă mult mai redusă o constituiau crucile de legământ sau de jurământ (la

² D. K. Zelenin, *Obîdennîe polotența i obîdennîe hramî*, în vol. *Izbrannîe trudi. Statii po duhovnoi kulture. 1901-1913*, Indrik, Moscova, 1994, p. 209.

³ R.A. Balașkin, *K istorii stroitelstva obîdennîh hramov v Russkom gosudarstve: Spaso-Vsegradski sobor v Vologde*, „Vestnik țerkovnoi istorii”, nr/3-4 (31-32), 2013, <https://www.sedmitza.ru/text/4021461.html> (consultat la 31 mai 2026).

⁴ Zelenin, *op.cit.*, p. 210.

⁵ Apud Balașkin, *op. cit.*

⁶ V.V. Boguslavski, *Slavianskaia ențiklopedia XVII vek*, vol. II, OLMA-Press – Krasnii proletarii, Moscova, 2004, pp. 56-57.

⁷ Zelenin, *op.cit.*, pp. 195-196.

ruși, *poklonnîi krest*, *obetnîi krest*). Erau troițele ridicate cu scopul ca oamenii să fie feriți de epidemii sau ca promisiune pentru că scăpaseră de boli și pentru victoria obținută în fața invadatorilor. Ele puteau fi ridicate fie de persoana interesată, fie de întreaga colectivitate.

Una dintre cele mai impresionante cruci păstrate din trecut este crucea lui Sviatoslav. Este vorba de cneazul Sviatoslav Vsevolodovici care, în anul 1220, când se întorcea de la campania victorioasă împotriva bulgarilor de pe Volga, a fost surprins de o furtună puternică ce a pus în pericol viața lui și a oștenilor. În urma făgăduinței și a rugăciunilor rostite atunci în anul 1234 a ridicat din piatră o cruce minunat pictată în memoria salvării lor miraculoase:

Crucea lui Sviatoslav Vsevolodovici, 1234
(din albumul *Krest v Rossii* de Svetlana Gnutova)

Ridicarea crucii era însoțită uneori de o sfințire a crucii sau măcar de aducerea unei ofrande (o bucată de pânză, un ștergar, o basma, bani etc.). Asemenea cruci puteau fi ridicate în apropierea căilor de comunicație, pe câmp, în pădure, pe malul unei ape etc. Erau destul de înalte – adesea ajungeau până la 6 metri – și se puneau într-un loc vizibil, adesea înălțat.

Comuna Vladimir, cruci de jurământ

Crucile de jurământ întâlnite în Oltenia nu sunt ridicate în timpul vieții, de către păcătos, ci după moartea lui, de către familia iubitoare. Obiceiul acesta este întâlnit în județul Gorj, și anume în comunele Aninoasa, Hurezani, Plopșoru, Licurici, Vladimir. Crucile sunt simple, de lemn, pictate fără pretenție de meșteri locali sau chiar de membrii familiei. De pe ele nu lipsește un simulacru de icoană, chipul lui Iisus Hristos sau al Maicii Domnului. Preotul din comună, Dragomir Țicleanu, explică semnificația lor. Crucea de jurământ se pune la pomana de patruzeci de zile a celui plecat dintre cei vii, atunci când se face și pomana de șase săptămâni și când rudele dau de pomână pat, masă, haine și alte obiecte. „La mine la Țicleni, unde m-am născut, nu există acest obicei. Aici am aflat de la enoriași că sufletul, după ce iese din trup, se plimbă patruzeci de zile, după care se înalță la cer. Crucile de jurământ au mai multe semnificații în această zonă. Unii săteni spun că fiecare om în viața sa face jurăminte strâmbe și această cruce are rolul de a-l absolvi de acele jurăminte...” Un localnic duce chiar mai departe explicația de mai sus: „Pe noi așa ne-au învățat bătrânii, să facem crucile astea din lemn și să le punem pe marginea drumului, la răscruce de drumuri sau în copaci. Se jură strâmb unii oameni și trebuie ca ei să fie dezlegați de acest jurământ. Așa e obiceiul pe la noi”⁸. Sunt numite uneori și „casa

⁸ https://www.gds.ro/Actualitate/2012-03-01/Crucile-de-juramant-sau-casa-sufletelor-plecate/?uord=LN0mXB/ntnI_L8%3D1vAAGIWUZPsSsv/xzlo8jYeu6KR/khKUTMSauA2HRmQZSrfNqoBEsEg-TxKLOiHsk2VoM6CuiA9-V0URNp-sj6d1wTY6M_jnJUKzsdMPYCfku82hWG9PZpK5, consultat la data de 31 mai 2026.

sufletului”, pentru că sufletul, în periplul său de patruzeci de zile, vine și se odihnește pe această cruce a sa, după care se ridică la cer.

Pamfil Bilțiu, care a cercetat și el acest obicei, în explica astfel: „Uneori, se făceau pe aceste cruci patruzeci și patru de semne cu cruciulițe, același număr echivalent cu gălețile de apă care trebuie aduse sau al turțitelor care trebuie date în răstimpul celor patruzeci de zile.// Crucea de jurământ se anină, de obicei, într-un pom de pe marginea drumului sau într-un pom din fața casei. Sunt pomi care au o singură cruce, dar se întâlnesc și pomi încărcați cu până la douăzeci, treizeci de cruci. Aceștia se află, de obicei, în cimitire, lângă biserică, pe gardul cimitirelor, pe gardurile gospodăriei, pe clopotniță etc.”⁹ O variantă a crucii de legământ o constituie și crucea de la fântână, mai ales atunci când marchează apariția fântânii ca dar din partea răposatului: „această fântână s-a făcut și s-a slobozit pentru sufletul robului lui Dumnezeu cutare”.

La Aninoasa pădurile de cruci pot fi văzute peste tot, chiar și în copaci! Un localnic, Constantin Avram, explică semnificația acestor cruci de pomenire/jurământ așa de numeroase:

Când omul moare, i se pune la cap un stâlp încrustat. La șase săptămâni se pune crucea de lemn, după care, la un an, cine e înstărit face o cruce de fier, de piatră sau de marmură. Deci, când se pune crucea mare la capul mortului, la șase săptămâni se mai pune una mare, înfiptă în pământ, iar, de atunci înainte, celelalte vor fi mici, în jur de o jumătate de metru, bătute pe pomi sau pe altceva. În fiecare an până se împlinesc șapte ani de la moarte, rudele fac anumite fapte de milostenie, marcate de o cruce. Obiceiul există în mai multe localități ale Gorjului, de aici și până la Logrești spre est și Dănciulești spre sud. Chiar am făcut cercetări, am vorbit cu primari, cu preoți, dar acolo crucile sunt mai puține. (...) La Aninoasa este un cult al cinstirii morților mai mare decât în alte zone, dovadă că aici crucile sunt foarte multe. Sunt cruci de pomenire, de jurământ și de milostenie, fiind făcute la fiecare an după ce moare omul, timp de șapte ani, așa cum am mai spus. Ele se așază în intersecții, pentru ușurarea drumului mortului către Cele Sfinte, sau unde există o sursă de apă, o fântână, se amenajează o punte, un scăunel (să stea cineva jos, când scoate o găleată de apă). Cele așezate lângă fântâni se numesc „cruci de apă” la noi în zonă (numite cruci de izvor în alte zone n.r.). Dacă cineva face o băncuță într-o stație de autobuz, să stea oamenii, pune o cruce de milostenie, vine preotul și o sfințește. Una dintre crucile puse în cei șapte ani este crucea de jurământ. În timpul vieții, omul își angajează sufletul în mâna Necuratului. Adică, omul se jură în timpul vieții: «Să fiu eu al....., dacă nu ți-oi da foc la casă, sau la claia de fân!», de exemplu. Cineva i-a făcut un rău, iar omul, la stare de răime, de nervi, face un anume blestem în care el spune două lucruri, își angajează sufletul «Urâtului», dacă nu va face acea faptă urâtă împotriva celui care i-a făcut rău. Iar această cruce se pune ca Dumnezeu să-l dezlege de acel jurământ¹⁰.

⁹ Pamfil Bilțiu, *Cruci din Oltenia – însemne ale viziunii asupra morții și vieții de dincolo*, „Limba română”, nr. 3-4 (232), 2015, pp. 349-350.

¹⁰ Aura Stoenescu, *Crucile, interzise la Aninoasa de „nu se știe cine”*, 14 septembrie 2020, <https://www.verticalonline.ro/crucile-interzise-la-aninoasa-de-nu-se-stie-cine>, consultat la data de 31 mai 2026.

Cruci de jurământ de la Aninoasa; foto: Albinel FLORESCU

Un alt caz de cruce de jurământ îl găsim la Vama, în Bucovina, când bețivii din localitate s-au legat să renunțe la băutură. Inscripția de pe cruce este grăitoare: „Această S. Cruce s-a așezat întru amentirea zilei din 1/13 Septemvrie 1894 ca semn al părăsirii Rachiului prin stăruința și jertvele binevoite a poporului din Vama în timpul păstoriei Sufletesci a Exarchului Nicolai Lomicosvci Paroch”. Înainte renunțarea la acest viciu era un proces individual – bețivul jura în fața preotului, cu mâna pe Biblie, preotul citea Moliftele Sf. Vasile cel Mare, iar clopotele bisericii băteau pentru a anunța comunitatea această nouă victorie împotriva viciului. Crucea de mai jos vorbește de efortul colectiv a douăzeci dintre localnici. Pe soclul crucii este însemnat momentul și destinația monumentului, numele celor douăzeci de păcătoși. Cu doar o lună înainte în comuna Sadova sătenii ridicau și ei un asemenea monument, „când s-au lepădat de beție și au juruit trezire cu silințele lor”, jurământ repetat peste patruzeci de ani, la 29 august 1934. Și un al treilea caz, tot în septembrie 1894, la Vatra Dornei: „după Sfânta Slujbă de la biserică, bețivii din localitate au fost puși de preot să jure, în fața unui butoi plin cu rachiu, că se lasă de băut. Alaiul de enoriași a străbătut tot orașul în sunet de bucium și bubuit de pistoale. Butoiul a fost apoi blestemat de către preot și îngropat la o intersecție de drumuri, pe acel loc fiind ridicat un monument întru amintirea acelei zile”¹¹.

¹¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Crucea_de_jur%C4%83m%C3%A2nt_a_be%C8%9Bivilor, consultat la data de 31 mai 2026.

Crucea de jurământ de la Vama

O formă aparte de cruci de legământ erau cele de **ispășire**, răspândite în Europa Centrală și de Vest, care vorbeau de căința unei persoane care își recunoștea de bună voie crima săvârșită, sau chiar de dorința ei de ispășire. Conform legilor medievale, criminalii puteau cădea la înțelegere cu familia victimei – ei plăteau înmormântarea, cheltuielile de judecată și compensația bănească stabilită; pentru mântuirea sufletului chiar părinții victimei îi puteau impune vinovatului ridicarea unei asemenea cruci, de regulă din piatră. În acest caz, crucile mai purtau nume de cruci de împăcare¹².

Un fenomen interesant care se referă la crucile de legământ este cel de la Šiauliai, din Lituania. De aproximativ două sute de ani pe un deal din apropierea localității au fost aduse și ridicate aici mici cruci, individual sau din partea unor parohii, asociații, unități militare ș.a. S-ar părea că fenomenul a început în anul 1831 (prima mențiune datează din anul 1850), fiind generat de o revoltă a populației locale împotriva administrației țariste (la vremea aceea Lituania era vasală a Rusiei) care suprimase identitatea națională prin limitarea expresiei religioase: oamenii nu-și mai puteau îngropa morții cum se cuvine, în cimitire, conform ritualului creștin. Tradiția de a aduce aici crucile interzise este legată de apariția Fecioare Maria cu Pruncul Iisus în brațe, care le-ar fi spus credincioșilor să acopere dealul respectiv cu cruci și icoane.

În perioada sovietică a existat o tentativă de a înfrânge opoziția lituanienilor și, în aprilie 1961 buldozerele au fost trimise aici, făcând una cu pământul crucile ridicate. Sanctuarul a fost distrus de mai multe ori în istoria sa și de fiecare dată localnicii, pe ascuns, le-au repus la loc. Interesant este faptul că, în zilele noastre, monumentul nu este

¹² E. M. Gureev, *Poklonnîe krestî Russkogo Severa XVI – XVII vv.: obzor otecestvennoi istoriografii*, „Vestnik pravoslavnogo Sviato-Tihonovskogo humanitarnogo universiteta”, seria II, Istoria. Istoria Russkoi pravoslavnoi țerkvi, nr. 81, 2013, pp. 11-23.

revendicat de Biserica Catolică; nu are importanță confesiunea religioasă, poate aduce aici o cruce oricine...¹³ Pelerinii catolici, cei mai numeroși, au adus aici nu numai cruci și crucifixe, ci și efigii și mătănii, statui ale Maicii Domnului ș.a.

Dealul crucilor de la Šiauliai. Foto: Antoaneta OLTEANU

Crucile de pomenire

În sfârșit, există numeroase cruci ridicate în mod special pentru a păstra vie memoria în legătură cu un personaj istoric sau un eveniment important. Așa cum am mai menționat, în stabilirea tipului de cruce procedăm cu prudență, pentru că local denumirile pot fi diferite. În unele locuri din Oltenia, de exemplu, cruce de pomenire este considerată crucea răposatului, de la cimitir.

¹³ Christine Bednarz, *Thousands of Crosses Cover This eerie Hill in Europe*, „National Geographic”, 26 februarie 2018, <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/things-to-do-hill-of-crosses-religious-tourism>, consultat la data de 1 iunie 2026.

Crucea lui Truvor (din albumul *Krest v Rossii* de Svetlana Gnutova)

Curioasă este denumirea crucii din imaginea de mai sus, care se află la marginea unui vechi cimitir din vechiul oraș rusesc Izborsk. Este un monument din piatră ridicat în secolele al IV-lea – al XV-lea și poartă numele de Crucea lui Truvor. Este situată în apropierea orașului în care se stabilise Truvor, unul dintre cei trei frați legendari riurikizi care au stat la întemeierea primei formațiuni statale la slavii de răsărit. Mai mult, crucea a marcat chiar mormântul acestui viking care a murit în anul 864, cu mult înainte de creștinarea Rusiei (!)¹⁴.

N-ar fi o noutate, dacă ne luăm după prima cronică rusească, *Povestea vremurilor de demult*, unde ni se spune că cneaghina Olga, prima persoană istorică din Rusia care s-a creștinat, a început să ridice asemenea cruci pe locurile unde se întemeiau orașe, biserici, mănăstiri etc. (mai ales în locurile unde înainte erau statui ale vechilor zeități) în semn de recunoștință, dar și de protecție din partea divinității. Practica marcării dense a teritoriilor sacre ar fi venit, spun cercetătorii ruși, din Cehia și Moravia, fiind o tradiție pusă în practică de Sfinții Chiril și Metodie pe vremea misionariatului lor.

Pe o cruce veche din secolul al XII-lea din regiunea Tver, mai precis pe malul lacului Lopastiți, care servea fie ca bornă de drum sau cruce de hotar, vedem săpat în piatra ei albă semnul urmașilor riurikizi din familia lui Vladimir. Era probabil o bornă pe un drum comercial nou trasat, de la Novgorod spre lacul Vitbino, când între cele două lacuri s-a săpat un canal.

În această categorie, de bornă de drum și avertizare a unui loc periculos, putem încadra și unele troițe românești. În primul rând, este vorba de crucile de la răspântii („cruci

¹⁴ Dmitri Iurevici, *Poklonnîe krestî v Rossii. Istoria voprosa*, „Jurnal Foma”, 24.03.2022, <https://foma.ru/poklonnyie-krestyi-v-rossii-istoriya-voprosa.html>, consultat la data de 31 mai 2026.

Crucea de la lacul Lopastiți (din albumul
Krest v Rossii de Svetlana Gnutova)

de răscruci”), locuri cu sacralizare negativă, în care se putea întâmpla frecvent moarte de om sau de unde oamenii puteau contracta tot felul de boli și farmece periculoase, dar și în alte locuri renumite în comunitate, unde se întâmplaseră grozăvii, ca averizare pentru cei ce treceau pe acolo.

Interesantă este și crucea de mai jos, din Novgorod (1359). Crucea de pe strada Liudogoșcea din Novgorod are povestea ridicării ei pe inscripție:

Crucea Liudogoșcea de la Novgorod (din albumul
Krest v Rossii de Svetlana Gnutova)

„În anul 1359 indikt BI s-a ridicat crucea aceasta Domnului IS Hristos prin milostenia tuturor creștinilor din tot locul să se roage la Tine cu credință, inima curată și să-i ajute pe robii lui Dumnezeu care au ajutat la ridicarea crucii, de pe strada Liudogoșcea, și mie, cel care am pictat-o, Iakov, fiul lui Fedosov”¹⁵.

O asemenea cruce de pe insula Vaigaci, din nordul Rusiei, purta următoarea inscripție edificatoare: „Crucea aceasta a fost ridicată spre slava Domnului prin râvna țăranilor din volostea Pustozersk.... în anul 1900”¹⁶.

Și la români, în comuna Licurici, din Gorj, există un obicei interesant, de a fixa la poartă așa-numitele „cruci de rugăciune”. Sunt de fapt tot niște cruci de pomenire: „Atunci când își aduc aminte de cei pe care i-au pierdut, gorjenii din Licurici se opresc lângă cruce pentru a rosti o rugăciune. Le numim cruci de rugăciune și fără ele preotul nu îți sfințește parastasul la patruzeci de zile de la moartea rudei. Așa că fiecare sătean, înainte de pomana de șase săptămâni, dă comandă de o astfel de cruce. Bine, asta dacă nu știe să o facă singur. Nu este atât de greu...”¹⁷ Tot aici am putea include și troițele ridicate lângă fântâni.

Față de o cruce obișnuită, troița, fie că este construită din lemn sau piatră, se caracterizează printr-un grad mai mare de decorare – inscripții, sculpturi, icoane. Unele troițe posedă, în afară de structura tradițională de cruce, două brațe laterale, și ele în formă de cruce, pe care sunt puse sau pictate icoane, în timp ce pe axul principal este reprezentată răstignirea Mântuitorului. În plus, față de o cruce, troița avea hramul ei – hramul ales de ctitor în momentul în care ridică acea troiță, patronul ctitorului sau un sfânt important asociat cu gospodăria ctitorului sau localitatea propriu-zisă. Hramul troiței se serbează anual.

Tot cu rol apotropaic se ridicau troițe la hotare, tot cu valoare de marcă a unui loc încă bun, învecinat cu unul mai puțin bun, pentru că toată lumea știa: „unde e troița, Necuratul nu-și face de lucru”¹⁸.

Crucile – locuri de rugăciune

În multe cazuri, în localitățile unde nu erau lăcașe de cult, asemenea cruci constituiau un fel de altare ad-hoc în fața cărora se adunau credincioșii și se rugau. Și istoricul Nicolae Iorga atestă această funcție semnificativă: „pe timpurile mai vechi decât domeniile noastre, până și bisericile de lemn erau foarte rare. Atunci, în jurul unei astfel de cruci se făcea toată slujba. Ea înlocuia biserica, o rezuma în ce avea mai caracteristic”¹⁹.

Există și în România un fenomen asemănător, loc de rugăciune publică – „Dudul cu

¹⁵ <https://foma.ru/poklonnyie-krestyi-v-rossii-istoriya-voprosa.html>, consultat la data de 31 mai 2026.

¹⁶ <https://cultnord.ru/nasledie/zodchestvo/derevyanye-krestyi/>, consultat la data de 31 mai 2026.

¹⁷ Apud Mihaela Floroiu Țicleanu, *Obicei unic în România: „crucile de jurământ” – un legământ al sufletului pentru cel adormit*, „Pagina Olteniei”, 30 mai 2024, https://www.paginaolteniei.ro/articol/obicei-unic-in-romania-crucile-de-juramant—un-leg_7703.html, consultat la 31 mai 2026.

¹⁸ Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Humanitas, București, 2005, p. 53.

¹⁹ Nicolae Iorga, *Meșteșugurile la români*, Craiova, 1921, pp. 6-7.

icoane” din Prahova, pe drumul dintre localitățile Bucov și Plopu, considerat de-acum făcător de minuni. Oamenii se opresc lângă el să se roage, își fac semnul cruce și uneori donează iconițe, cruci, mătănii sau acatiste. Treptat în apropierea lui s-a ridicat și o troiță, în fața căreia pelerinii să poată aprindă o lumânare.

Dudul cu icoane

Există o tradiție istorică ce ne spune că acest dud a fost sădit de oștenii lui Mihai Viteazul, când se îndreptau spre mănăstirea Verbila din apropiere. De-a lungul anilor încep se se lege în jurul lui diverse legende: „După ce agață o iconiță pe copac, oamenii se roagă pentru sănătate, pentru recolte, dar mai ales pentru protecție divină, pentru că legendele locale creditează dudul cu o minune. În urmă cu zeci de ani, alții ar putea jura că sunt sute de ani, un bărbat rătăcit noaptea pe câmp a fost salvat de lupi, după ce s-a adăpostit lângă dud, iar din acesta a pornit un vaiet care a speriat animalele sălbatice. Recunoscător, localnicul a pus o icoană pe copac, iar de atunci, sute de oameni i-au urmat exemplul”²⁰. Alte detalii le dă Ion Săndulescu, localnic din Plopu: „Sunt mai multe povești despre el, că a salvat un om de lupi, că a făcut miracole. Oricum, din ceea ce am văzut eu cu ochii mei, de câte ori cineva fură o icoană din el, copacul se usucă, când cineva pune alta la loc, înverzește imediat. Nu-mi explic ce se întâmplă, însă asta face ca toată lumea să vină să se închine la copac și să se roage la el, fiecare pentru problema pe care o are. Chiar dacă sunt în trecere, în mașină, se închină și trec mai departe”²¹. Oricum, de-acum nimeni nu se mai îndoiește de sacralitatea lui: nimeni nu are curaj să rupă o frunză din el, pentru că a existat un precedent: bărbatul care a rupt una a căzut imediat secerat lângă el...

Este din nou o formă de sacralizare populară, pentru că BOR nu încurajează deloc acest lucru. Preotul Claudiu Băzăvan din Ploiești s-a manifestat clar în acest sens, avertizându-i pe credincioși de acest exces de religiozitate: „Dumnezeu este pretutindeni

²⁰ Dana Mihai, *Dudul cu icoane, noul loc de pelerinaj al României. De ce consideră localnicii arborele ca făcător de minuni*, 19 aprilie 2016, <https://adevarul.ro/stiri-locale/ploiesti/dudul-cu-icoane-din-prahova-noul-loc-de-pelerinaj-1702592.html>, consultat la 31 mai 2026.

²¹ *Ibidem*.

și orice loc este plin de sacralitate, dar trebuie să fim atenți să nu începem să idolatrizăm, o piatră, o legumă, un copac. Este adevărat că ne putem închina lui Dumnezeu oriunde, pentru că El este pretutindeni, dar, în același timp, Dumnezeu nu se confundă cu absolut nimic. Este nevoie mai mult ca oricând să avertizăm hipercredincioșii că suntem în pericolul de a crede mai mult într-un sfânt decât în Dumnezeu și mai mult într-un copac decât în Dumnezeu”²².

Dudul miraculos era cât pe ce să aibă un rival: un plop, aflat și el la marginea altui drum, ce leagă Slobozia de Buzău, în apropiere de comuna Grivița, a trimis și el semne de sacralitate. În a treia zi de Crăciun, în anul 2013, s-a spus că pe scoarța lui a apărut, din senin, chipul lui Iisus Hristos care vărsa lacrimi. Trei zile și trei nopți localnicii din regiunea Bărăganului au dat fuga aici, ca la un nou Maglavit, pentru a se ruga. Dar aici totul a fost mai simplu. Misterul s-a dezlegat: nu era vorba de nicio minune, un localnic din Grivița, cu talent la pictură și mare vânzător de pepeni, a decis să deseneze în cărbune chipul lui Iisus pe coaja copacului, acolo unde îi căzuse scoarța, pentru a-și atrage clienții²³. Strategia a reușit, dar peste câteva luni sătenii au uitat acest lucru și, pentru o scurtă vreme, au căzut în capcana religiozității false.

Bibliografie

Balașkin, R.A., *K istorii stroitelstva obîdennîh hramov v Russkom gosudarstve: Spaso-Vsegradski sobor v Vologde*, „Vestnik țerkovnoi istorii”, nr/3-4 (31-32), 2013.

Bednarz, Christine, *Thousands of Crosses Cover This eerie Hill in Europe*, „National Geographic”, 26 februarie 2018, <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/things-to-do-hill-of-crosses-religious-tourism>

Bercovici-Ratoiu, Monica Beatrice, *Troița în peisajul cultural al Munților Apuseni. Istorie, legende, toponimie, inscripții*, teză de doctorat, Academia Română, București, 2018.

Bernea, Ernest, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Humanitas, București, 2005.

Bilțiu, Pamfil, *Cruci din Oltenia – însemne ale viziunii asupra morții și vieții de dincolo*, „Limba română”, nr. 3-4 (232), 2015.

Boguslavski, V.V., *Slavianskaia ențiklopedia XVII vek*, vol. II, OLMA-Press – Krasnii proletarii, Moscova, 2004.

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

Edinodnevnîe terkvi, în *Enĭklopediceskii slovar Brockhaus ŝi Efron*, vol. XI a, Sankt-Petersburg, 1894, p. 557.

Gnutova, Svetlana, *Krest v Rossii*, Danilovski blagovestnik, 2006.

Gureev, E.M., *Poklonnîe krestî Russkogo Severa XVI – XVII vv.: obzor otecestvennoi istoriografii*, „Vestnik pravoslavnoho Sviato-Tihonovskogo gumanitarnogo universiteta”, seria II, Istoria. Istoria Russkoi pravoslavnoi terkvi, nr. 81, 2013.

Iagăr Petroiu, Elena, *Troița în spațiul comunitar – artefact ritual, decorativ*, teză de doctorat, Universitatea din Craiova, 2022.

Iorga, Nicolae, *Meșteșugurile la români*, Craiova, 1921.

Iurevici, Dmitri, *Poklonnîe krestî v Rossii. Istoria voprosa*, „Jurnal Foma”, 24.03.2022, <https://foma.ru/poklonnyie-krestyi-v-rossii-istoriya-voprosa.html>

Mihai, Dana, *Dudul cu icoane, noul loc de pelerinaj al României. De ce consideră localnicii arborele ca făcător de minuni*, 19 aprilie 2016, <https://adevarul.ro/stiri-locale/ploiesti/dudul-cu-icoane-din-prahova-noul-loc-de-pelerinaj-1702592.html>

Oprișan, Ion, *Troițe românești – o tipologie*, Ed. Vestala, București, 2003.

Permilovskaia, A.B., *Dereviannîe krestî Russkogo Severa: k voprosu izucenia*, în vol. *Narodnaia kultura i muzei pod otkrîtîm nebom. Puti sohranenia i vozrojdenia tradiĭionnoi kultură. Materialî mejdunarodnoi naucino-prakticeskoi konferenĭii. 18-19 iunia 1998*, Arhanghelsk, 2000, pp. 32-47.

Stoenescu, Aura, *Crucile, interzise la Aninoasa de „nu se știe cine”*, 14 septembrie 2020, <https://www.verticalonline.ro/crucile-interzise-la-aninoasa-de-nu-se-stie-cine>.

Țicleanu, Mihaela Floroiu, *Obicei unic în România: „crucile de jurământ” – un legământ al sufletului pentru cel adormit*, „Pagina Olteniei”, 30 mai 2024, https://www.paginaolteniei.ro/articol/obicei-unic-in-romania-crucile-de-juramant—un-leg_7703.html

Uvarov, A.S., *Obîdennîe ili edinodnevnîe terkvi*, 1867.

Zelenin, D.K., *Obîdennîe polotența i obîdennîe hramî*, în vol. *Izbrannîe trudî. Statii po duhovnoi kulture. 1901-1913*, Indrik, Moscova, 1994.